

En rådman vid Göteborgs tingsrätt har ringt en åklagare i en privat angelägenhet

Beslutet i korthet: En rådman ringde för en släktings räkning till en åklagare, som var förundersökningsledare i ett ärende på en annan ort. Samtalet ägde rum sedan släktingens make och en bekant till familjen hade häktats. Rådmanen presenterade sig vid samtalet med namn och tjänstetitel. Därefter beskrev hon bl.a. situationen som släktingens familj befann sig i, de häktades skötsamhet och ställde vissa frågor.

JO konstaterar att det inte finns någon reglering om hur eller i vilka sammanhang en domare får använda sin tjänstetitel i privata angelägenheter, men framhåller att en domare inte får använda sin titel och ställning så att det finns en risk för att det kan uppfattas som att han eller hon försöker tillgodose egna eller närståendes intressen. Domare bör därför i allmänhet avhålla sig från att åberopa sin tjänsteställning när han eller hon agerar som privatperson.

Bakgrund och upptagande av initiativ

I januari 2020 rapporterades i media att en domare vid Göteborgs tingsrätt hade kontaktat en åklagare vid åklagarkammaren i Jönköping för att prata om en släkting och en bekant som hade häktats för ett grovt våldsbrott. Enligt rapporteringen hade domaren presenterat sig som rådman och samtalet hade ägt rum från hennes arbetstelefon. Vidare skulle åklagaren ha ansett att kontakten var anmärkningsvärd. Det påstods också att åklagaren hade gjort en tjänsteanteckning om samtalet.

Jag beslutade att ta upp saken till utredning i ett särskilt ärende.

Utredning

Den tjänsteanteckning som åklagaren, kammaråklagaren CC, hade upprättat i sitt ärende togs in och granskades. Beträffande samtalet löd den enligt följande:

Idag, onsdag den 2019-10-16, kl. 09.12 ringde en kvinna som presenterade sig som DD, rådman vid Göteborgs tingsrätt, upp mig från telefonnummer [...]. Hon uppgav bl.a. följande efter det att hon presenterat sig med namn och titel.

Hennes sväger är [AA] som häktades av Jönköpings tingsrätt i måndags. [AA] är skötsam och har fast jobb. Han har aldrig tidigare begått några brott. Situationen är chockartad för familjen. Hon uppgav sig också vara bekant med [BB] (som

också häktats i aktuellt ärende) och att också han är skötsam. Vidare uppgav hon sig, med tanke på sitt yrke, förstå att jag inte kan diskutera utredningen och att sannolika skäl inte är detsamma som styrkt.

JO begärde att Göteborgs tingsrätt skulle yttra sig över det som hade framkommit i tjänsteanteckningen och i två nyhetsartiklar. Tingsrätten skulle också redovisa om den med anledning av uppgifterna i tjänsteanteckningen hade vidtagit några åtgärder och i så fall vilka. Berörd befattningshavare skulle ges tillfälle att lämna synpunkter.

Tingsrätten lämnade genom dåvarande lagmannen EE följande remissvar.

Allmänna utgångspunkter för bedömningen

Domstolarna intar en särställning i en demokrati. Domarens roll är här av central betydelse. Domaren utför sitt arbete på uppdrag av medborgarna. Med domarsysslan kommer även maktbefogenheter.

Utgångspunkten för en domare är respekten för människors lika värde och att alla ska behandlas lika inför lagen. En domare får inte använda sin position för att på ett otillbörligt sätt försöka påverka personer och myndigheter i deras uppgifter. Det är viktigt att domare inte heller agerar på ett sätt som gör att en objektiv betraktare kan misstänka att domaren missbrukar sin ställning.

Varje domare är dock även en privatperson och har rätt agera som sådan. Den enskilde domaren måste ha en betydande frihet att självständigt välja att leva det privatliv som han eller hon vill. Men en domare måste inse att anställningen innebär att han eller hon även på fritiden och i privatlivet måste undvika ett beteende som riskerar att skada domstolens anseende eller annars kan verka förtroendeskadligt. I det nu sagda ligger att en domare bör vara restriktiv med att använda sin tjänstetitel när domaren agerar som privatperson. Det kan dock enligt min bedömning inte generellt sett anses utgöra ett felaktigt uppträdande i tjänsten att göra det. Lämpligheten får bedömas i det enskilda fallet.

Vad en domare får eller kan göra privat skiljer sig alltså från vad som är fallet för många andra yrkeskåror. Som stöd för enskilda domare, i bl.a. den här typen av frågor, har Domarförbundet tagit fram material rörande domareetik. I dokumentet *God domarsed – grundsatser och frågor* listas bland annat vilka frågor en domare bör ställa sig innan tjänstetiteln används i en privat angelägenhet (fråga 3.3.8):

I vilket syfte och sammanhang görs detta?

Kan det motiveras med sakliga skäl?

Vilket intryck ger användandet av tjänstetiteln etc. en enskild adressat eller allmänheten?

Skulle jag kunna klandras för att missbruka mitt yrkes anseende för privata intressen?

Tingsrättens uppfattning är att dessa frågeställningar på ett konkret sätt översiktligt fångar in essensen av vilka överväganden en domare bör göra innan tjänstetiteln används i en privat angelägenhet.

Vidtagna åtgärder från tingsrätten

När jag av den berörda åklagarens närmaste chef fick information om vad som förevarit hade jag samtal med rådmannen. Resultatet av de samtalen blev att jag gjorde bedömningen att rådmannen inte gjort sig skyldig till något klandervärt eller att det annars fanns skäl för mig att rikta kritik mot henne. Mot den bakgrunden beslutade jag att inte vidta någon åtgärd.

Bedömningen av rådmannens agerande

Jag saknar skäl att ifrågasätta de uppgifter som anges i det bilagerade yttrandet. Eftersom uppgifterna inte står i någon egentlig motsats till vad som framkommit i övrigt utgår jag från dem i det följande.

Som framgår av rådmannens yttrande ringde hon i egenskap av privatperson för en nära släktings räkning, utan avsikt att påverka utredningen i ärendet. Detta hade hon naturligtvis rätt att göra. Om åklagaren skulle ha uppfattat samtalet på något annat sätt är det förstås olyckligt. Jag noterar dock att åklagaren enligt en av de till remissen fogade artiklarna själv på fråga svarar att han inte vet om rådmannen försökte påverka utredningen.

För mig framstår det som märkligt att en åklagare i Jönköping skulle kunna uppfatta ett samtal från en rådmann i Göteborgs tingsrätt, där rådmannen klargör att hon ringer för en nära släktings räkning, som ett försök att påverka en pågående förundersökning. Hur skulle det gå till?

Jag noterar att rådmannen under samtalet förklarade att hon arbetade som rådmann. Enligt min bedömning saknar det egentlig betydelse om detta framkom inledningsvis eller senare i samtalet, eftersom rådmannen tydligt inledde samtalet med att förklara att hon ringde i egenskap av privatperson (för en nära släktings räkning). Däremot anser jag att det var relevant och bra att hon gjorde det. På det sättet kunde samtalet underlättas och enkelt anpassas till de frågor som rådmannen hade, utan att åklagaren närmare behövde förklara reglerna om t.ex. häktning och restriktioner, villkor och undantag från de sistnämnda etc. Syftet med att rådmannen talade om att hon arbetade som rådmann var alltså enligt min uppfattning legitimt och jag menar att det fanns sakliga skäl för den upplysningen.

Det bör i sammanhanget framhållas att samtalet utspelade sig mellan en rådmann och en åklagare (och alltså inte någon allmänhet eller enskild adressat utan kunskap om domarrollen) vilka verkar i olika delar av Sverige och som således inte har något med varandra att göra, professionellt eller annars. Samtalet gällde inte någon egen privaträttslig angelägenhet. Jag kan inte se att detta på något sätt skulle kunna vanhedra domaryrkets anseende. Bilden som framtonar är snarare den av en ängslig åklagare, osäker i sin yrkesroll.

Jag kan konstatera att åklagarens tjänsteanteckning är ofullständig och inte på ett tillräckligt utförligt sätt redovisar vad som sagts under samtalet och i vilken ordning orden föll. Anteckningen att rådmannen är införstådd med att åklagaren inte kan diskutera utredningen gör mig än mer frågande till vad som skulle kunna uppfattas som otillbörligt i rådmannens agerande.

Sammanfattningsvis anser jag inte att det finns någon grund för kritik mot rådmannen i fråga.

Till tingsrättens yttrande var fogat ett yttrande från rådmannen DD, i vilket hon uppgav följande:

Det är riktigt att jag har ringt upp den aktuella åklagaren. Den nedtecknade tjänsteanteckningen återger dock enligt min uppfattning inte vårt samtal på ett fullständigt sätt, bl.a. är själva anledningen till att jag ringde samtalet inte med. Vidare är det som återges ryckt ur sitt sammanhang. Åklagaren och jag har också till del avvikande uppfattning om hur orden föll sig under samtalet.

Bakgrunden till samtalet är följande. Jag blev uppringd av en nära släkting som berättade att hennes man och ytterligare en bekant till familjen hade blivit häktade av tingsrätten för viss brottslighet. Situationen för henne var helt främmande. Hon stod inför många praktiska problem och frågor, bl.a. mot bakgrund av att mannen hade en arbetsgivare som behövde informeras samt bedrev en egen verksamhet. Det var därför angeläget för henne att framförallt få en uppskattning om hur lång tid polisutredningen kunde tänkas ta. Eftersom min släkting i situationen inte själv orkade ringa upp och tala med åklagaren som hade hand om ärendet bad hon mig att göra det. Utöver en uppskattning om

utredningstid önskade hon också om möjligt få besked om vilket häkte mannen befann sig på och om hon hade möjlighet att skriva brev till honom. Då mitt syfte inte på något sätt var att påverka någon utredning tyckte jag inte att det var olämpligt att jag, för min släktnings räkning, ringde upp åklagaren.

Själva samtalet inleddes med att jag presenterade mig med mitt namn. Enligt min minnesbild nämnde jag inte redan här att jag arbetade som rådman utan jag uppgav för åklagaren att jag ringde för en nära släktnings räkning i ett ärende där åklagaren var ansvarig. Jag berättade att min släktnings man hade blivit häktad och att hon var mycket chockad eftersom mannen alltid hade varit skötsam och haft arbete samt att hon därför i situationen som var inte själv orkade ringa upp åklagaren. Jag nämnde också att även den övriga familjen var chockad över häktningen eftersom mannen inte tidigare hade varit föremål för någon polisutredning. Detsamma gällde för en annan person som hade häktats i samma mål och som varit bekant med familjen sedan en längre tid. Jag fortsatte sedan att berätta att jag arbetade som rådman och därför var väl bekant med reglerna kring häktning samt att jag önskade ställa några frågor av praktisk natur. Jag uppgav också att jag inte avsåg att lägga mig i utredningen och att utredningen måste få ha sin gång. På min fråga om det var möjligt för åklagaren att uppskatta hur lång tid utredningen kunde förväntas att ta svarade han att det var svårt att bedöma men att det med all sannolikhet kunde bli fråga om åtalsförlängningar eftersom det kunde bli aktuellt att skicka material till NFC [*Nationellt forensiskt centrum; JO:s anm.*]. Sedan nämnde åklagaren att sannolika skäl nu förelåg men att brottsmisstanken kunde förändras under utredningens gång beroende på vad som kom fram och att det för fällande dom krävs stark bevisning. Jag uppgav att jag visste att sannolika skäl är något annat än styrkt eller ställt utom rimligt tvivel. Härefter frågade jag om åklagaren hade vetskap om vilket häkte mannen befann sig på. Åklagaren svarade då att han trodde att mannen befann sig på häktet i Jönköping samt att det brukade gå bra att lämna privata kläder. Sista frågan som ställdes handlade om ifall det var möjligt för min släkting att, via åklagaren, skriva brev till sin man under tid han satt frihetsberövad. Åklagaren uppgav att innehållet i eventuella brev först skulle komma att granskas av åklagaren.

Sammanfattning

Samtalet från min sida föranleddes av medmänsklighet och avsåg att om möjligt få svar i praktiska frågor i den situation som förelåg. Ärendet berördes överhuvudtaget inte i sak. Enligt min bedömning var det naturligt att i samtalet upplysa åklagaren om att jag själv arbetade som rådman då samtalet rörde bl.a. allmänna frågor om regler om häktning. Samtalet mellan åklagaren och mig kunde därför anpassas till detta och underlättas. Det spelar i sig ingen roll när i samtalet min tjänstetitel framkom. Jag har inte använt min tjänstetitel i syfte att påverka någon utredning eller vinna andra fördelar genom denna. Min bestämda uppfattning är att innehållet i mitt och åklagarens samtal inte på något vis ger fog för att uppfatta samtalet på ett sådant sätt.

Kammaråklagaren CC fick möjlighet att kommentera tingsrättens remissvar.

Bedömning

Domstolarna intar en särställning i vår demokrati och domarens roll samt uppträdande är därmed av central betydelse. Den enskilde domaren har inte bara att iakttä saklighet och opartiskhet i den dömande verksamheten, utan måste även uppträda med integritet i såväl sin roll som domare som i privata sammanhang. En domare bör följaktligen både i yrkeslivet och privat sträva efter att uppträda på ett sådant sätt att allmänhetens förtroende för den dömande verksamheten upprätthålls.

Det finns inte någon lagstiftning som direkt reglerar hur eller i vilka sammanhang en domare får använda sin tjänstetitel i privata angelägenheter. Det är emellertid självklart att en domare inte får använda sin position för att på ett otillbörligt sätt försöka påverka personer och myndigheter i deras uppgifter. Vidare får en domare inte använda sin titel och ställning för att tillgodose egna eller närståendes intressen, eller ens så att det med fog kan uppfattas att domaren har det syftet. Domare bör därför i allmänhet avhålla sig från att åberopa sin tjänsteställning när han eller hon agerar som privatperson.

JO har i några beslut uttalat sig om lämpligheten av att domare eller offentligt anställda tjänstemän använder sin tjänstetitel i privata angelägenheter. Ett hovrättsråd som i en privaträttslig angelägenhet hade använt sin tjänstetitel och skickat ett fax med hovrättens faxmissiv samt därvid närmast förelagt mottagaren om återkoppling, kunde enligt JO inte undgå kritik (se JO 2004/05 s. 54). JO underströk att en domares åtgärder i privata angelägenheter måste ges en sådan utformning att det står helt klart att han eller hon inte agerar på yrkets vägnar, samt att det självfallet inte får förekomma att en domare använder sin titel på ett sådant sätt att det kan uppfattas som ett påtryckningsmedel. (Se även bl.a. JO 2009/10 s. 86 och JO 2014/15 s. 672, jfr JO:s beslut den 15 april 2008, dnr 2678-2007.)

Lämpligheten av att en domare anger sin tjänstetitel måste bedömas från fall till fall. De frågor som tingsrätten tagit upp i sitt remissvar kan också enligt min mening tjäna som vägledning för den enskilda domaren.

Den åklagare som mottog samtalet från DD fann anledning att upprätta en tjänsteanteckning i anslutning till samtalet. Som JO återkommande framhåller är det av stor vikt att tjänstemän och andra befattningshavare som utövar offentlig verksamhet samvetsgrant dokumenterar såväl sina åtgärder och överväganden i ett ärende som andra omständigheter av betydelse för handläggningen och en eventuell granskning av detsamma. Jag kan konstatera att innehållet i tjänsteanteckningen har utgjort en del av underlaget för min granskning.

Det förhållandet att DD tycks ha presenterat sig redan inledningsvis med sin titel kan framstå som mindre lämpligt och inger betänkligheter. Samtidigt har hon uppenbarligen då också berättat att hon arbetade som rådmann vid Göteborgs tingsrätt, dvs. en domstol i en annan del av landet. Det framgick därmed att hon inte hade någon yrkesmässig koppling till den aktuella åklagarkammaren. Av utredningen drar jag vidare slutsatsen att DD innan hon gick vidare med sina frågor beskrev anledningen till sitt samtal, nämligen att hon ringde för en släktings räkning och varför släktingen inte själv gjorde det. Det har alltså stått helt klart att samtalet inte rörde ett ärende i tjänsten och att DD ringde i en privat angelägenhet. Därigenom har också åklagaren varit medveten om förutsättningarna för samtalet.

Enligt DD var syftet med samtalet att hjälpa en släkting att få fram viss allmän information. Det finns inte heller något i min utredning som tyder på att hon avsett att använda sin titel som domare för att tillgodose närståendes intressen eller för att påverka brottsutredningen. Av det som framkommit drar jag slutsatsen att de frågor hon ställde i allt väsentligt varit av praktisk natur, men jag anser att hon inte borde ha gått in på utredningen eller frågat om åklagarens bedömning av hur lång tid som förundersökningen kunde förväntas ta. Detta särskilt som hon dessförinnan beskrivit de häktade personernas skötsamhet och levnadssätt. Det fanns således enligt min mening en risk att frågorna i detta sammanhang kunde uppfattas som ett underförstått försök till påverkan. Det förhållandet att hon enligt åklagarens tjänsteanteckning förklarat att hon förstod att hon inte kunde diskutera utredningen påverkar inte min uppfattning.

Ärendet avslutas med den kritik som ligger i det sagda.